

VEJ

DANSK VEJHISTORISK SELSKAB

Dette er et nummer af tidsskriftet Vejhistorie - Danmarks specialtidsskrift for alt, hvad der rører sig omkring veje og vejtransport.

*Geels Bakke ved København 1851
malet af Andreas Juuel og fotografi
fra 2020.*

Tidsskriftet udgives af Dansk Vejhistorisk Selskab to gange om året, hvor det sendes til selskabets medlemmer.

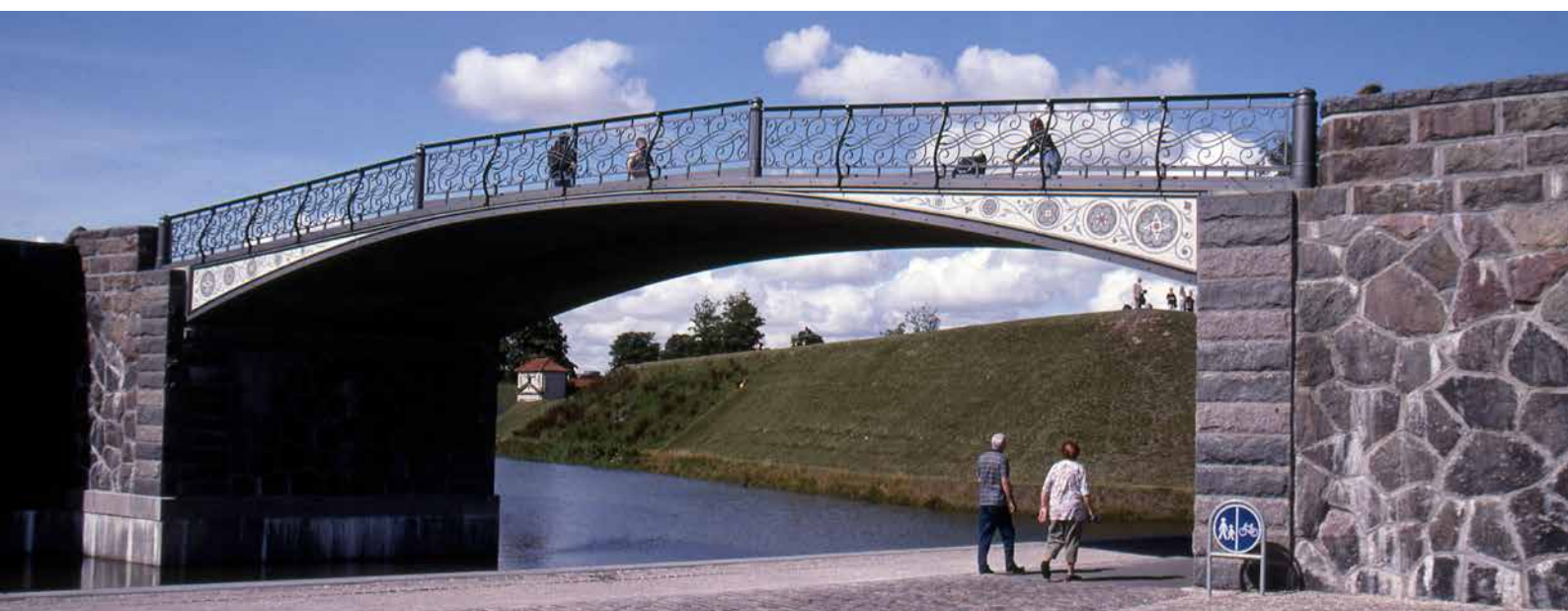
Vi har også en fyldig hjemmeside med informationer om trafik på veje. Her er også mulighed for at tegne et gratis abonnement på den månedlige nyhedsmail med nyt fra området.

Man kan også blive medlem af selskabet, hvor man kan møde andre med samme interesse ved vores møder, ekskursioner til spændende steder og rejser til udlandet med veje og trafik som udgangspunkt.

VEJHISTORIE

no. 33//2019

Tidsskrift fra DANSK VEJHISTORISK SELSKAB

BROARS MJUKVÄRDEN

„ ... EFTER MORVILLES PLAN ”

ARKÆOLOGI OG STORE ANLÆGSPROJEKTER

SELSKABETS STUDIETUR – BELGIEN 23.-26. AUGUST 2018

ÆLDSTE SPOR AF VEJANLÆG I NORDVESTEUROPA ...

BOGANMELDELSER

- 03 BROARS MJUKVÄRDEN
Lars Martin Nilsson
- 11 „ ... EFTER MORVILLES PLAN“
Nils Kristian Zeeberg
- 19 ARKÆOLOGI OG STORE ANLÆGSPROJEKTER
Lars Ewald Jensen
- 24 SELSKABETS STUDIETUR – BELGIEN 23.-26. AUGUST 2018
- 26 ÆLDSTE SPOR AF VEJANLÆG I NORDVESTEUROPA ...
- 28 BOGANMELDELSER

FORORD

Dette nummer bringer tre artikler samt et kort uddrag af årsberetningen 2018 om Selskabets studietur til Belgien og et afsnit om vejhistoriske indslag i aktuel, lokalhistorisk litteratur, heriblandt om fundet af de tidligst daterede vejanlæg i Norden. Lars Martin Nilsson har i åbningsartiklen stillet sig den udfordrende opgave at forsøge at indkredse broers 'mjukvärden' – bløde værdier. Det vil sige broernes ikke-økonomisk målelige værdier – deres om man vil æstetiske og åndelige værdier. Dette er en opdatering af tanker, som han i 1985 fremsatte i tidsskriftet 'Stadsbyggnad' no. 3. Vi betragter den som en optakt til Selskabets næste store projekt: Udgivelse af en historisk skildring af danske broers og dansk brobygnings historie. Herom mere i VEJHISTORIE 34.

I sin afhandling: '... efter Morvilles Plan' skildrer Nils Kristian Zeeberg inspirationen til, publiceringen og indholdet af de tid-

ligst trykte danske vejkort fra 1781-86. Og med afhandlingen: 'Arkæologi og store anlægsprojekter' behandler Lars Ewald Jensen museumsverdenens vanskeligheder ved at skulle forene museumslovens bestemmelser, Slots- og Kulturstyrelsens forvaltning og Rigsrevisionens krav med de praktiske forhold og bygherrerens planlægning og projektafvikling.

Omtalen af lokalhistorisk etc. litteratur i dette nummer er affattet af Nils Kristian Zeeberg og Michael Hertz.

Redaktionen ønsker at rette en tak til ovennævnte bidragydere samt til Asfaltindustrien, som yder støtte til udgivelsen af dette hæfte.

Redaktionen

KOLOFON

VEJHISTORIE

Tidsskrift for Dansk Vejhistorisk Selskab
Nr. 33 // 2019

Medlemsblad for Dansk Vejhistorisk Selskab.
Udkommer forår og efterår.

ISSN 1600-776X

Udgives halvårligt af Dansk Vejhistorisk Selskab med støtte fra Asfaltindustrien for det ene nr. og ARKIL HOLDING A/S og COWI A/S for det andet nr.

Grafisk design | Kvorning Design & Kommunikation

Lay-out | Anna Falcon, annafalcon.dk

Tryk | Vejdirektoratet

Oplag | 500 eksemplarer

Redaktion

Fhv. seniorforsker Michael Hertz, redaktør
Viceinstituttleder Morten Dam Rasmussen
Forsker Jørgen Burchardt
Museumsinspektør David Spurlin-Roe

Manuskripter fremsendes på diskette eller pr. e-mail på nedenstående adresse. Forfattervejledning kan rekvireres samme sted.

Dansk Vejhistorisk Selskab
Carsten Niebuhrsgade 43, 5.
1577 København V.

Postgiro 169-1791

t 7244 3333

dvs@vejhistorie.dk | www.vejhistorie.dk

BOGANMELDELSER

„Aarhusianske gadenavne“ & „På vej – Gader og veje i Ebeltoft“

Ved Michael Hertz

Lokalhistorie kan udmærket handle om en vejs eller en gades historie, og mange lokalhistorikere har gennem tiderne taget afsæt i netop veje og gader, når de har villet skildre byens eller stedets liv, beboere og udvikling. Her præsenteres to nys udkomne og lidt forskellige typer af lokal 'vejhistorie'.

Bibliotekar Leif Dehnits fra Aarhus har udgivet flere bøger om byens historie. I den foreliggende fremlægger han historien bag ca. 760 'officielt navngivne' gader og veje i Aarhus Kommune – i brug værende navne såvel som udgåede navne.

Efter en kort introduktion i emnet bl.a. om navnetemaer og navngivningsskik (s. 11-31) skildres i bogens alfabetisk opbyggede hovedafsnit (s. 33-417) historierne bag hvert gade- eller vejnavn med angivelse af gadens alder og navnene på tilsluttende gader. Bogen synes tænkt som en håndbog med lokalhistorisk interesserede aarhusianere som målgruppe, og fremstillingen er præget af en vis indforståethed. Udenbys læsere, der vil fordybe sig i emnet, gør klogt i at have Krak eller Google Earth rede til brug på mobiltelefonen, hvis de ønsker at lokalisere de gader, de læser om. Kortmaterialet i bogen er for nødtørftigt til det formål.

I øvrigt er bogen velillustreret med ældre og yngre billeder af gader og pladser. Man har valgt at holde fokus og ikke at bringe billeder af personer, som har lagt navn til gaderne. Der er heller ikke noget personregister. Bogen indbyder til behagelig, afslappende læsning. Teksten er informativ både på det almene plan og lokalt og byder iblandt på mange dejlige digressioner og anekdoter. F.eks. da man o. 1869 indførte gadenumre i Aarhus i stedet for matrikelnumre, valgte bystyret

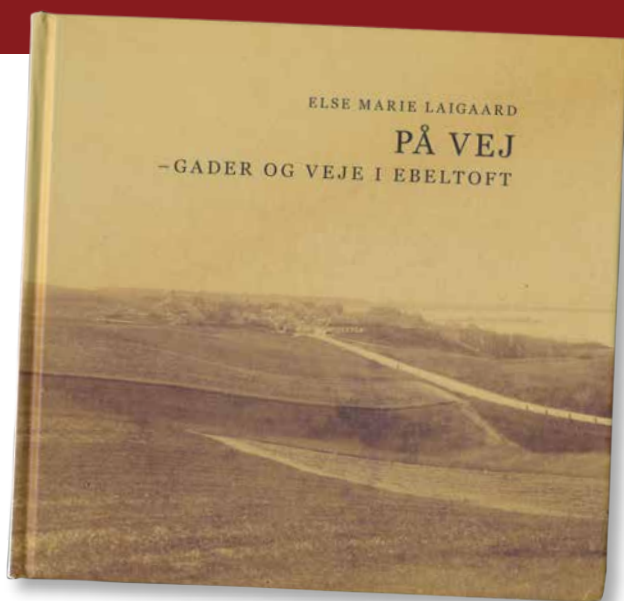
at vise overtroen det hensyn, at man sprang tallet 13 over, – i hvert fald i de dele af byen, hvor velstillede personer havde til huse. – I gader med socialt dårligt stillede familier, således Garvergyde, Møllegade, Nygade og Smedegyde, tog man dog ikke samme hensyn (s. 21).

Mens det er selve navnestoffet, der har Leif Dehnits' interesse, har Else Marie Laigaard et noget andet sigte med sin bog om vej og gade i Ebeltoft. Af bogens tre hovedafsnit beskriver det første vejnettet omkring bykernen (s. 10-44), det andet de generelle bestemmelser om f.eks. navngivning, vejskilte, vejbelægning og trafik (s. 46-66), og det tredje – det egentlige hovedafsnit – er et kapitel om 64 udvalgte pladser, veje og gader i Ebeltoft opdelt efter 'emne' – dvs. efter tema for vej- eller gadenavn. Ud over den enkelte trafikåres alder underrettes vi også om gadens belægning og antal gadenumre (s. 68-185). Der er et instruktivt afsnit med afbildninger af bykort fra forskellige tider (s. 188-197) og et alfabetisk vejregister. Ebeltoft er mindre en Aarhus. Jeg tæller 93 gadenavne i registeret. Litteratur- og kildeoversigt samt noter fylder 6 sider (s. 204-10).

Netop byens beskedne størrelse giver forfatteren god plads til at beskrive gade- og vejnettets funktion i byens liv. Der er rigeligt med anekdotestof om beboere og virksomheder og talrige citater af digte og viser og fra avisindlæg om bl.a. tilstanden i byens gader. Det var en

Dehnits, Leif
Aarhusianske gadenavne
Turbine og Aarhus byhistoriske fond 2018.
425 sider, ill. ISBN 978-87-406-5246-8.

Laigaard, Else Marie
På vej - Gader og veje i Ebeltoft
Museum Østjylland, Ebeltoft.
210 sider, ill.
ISBN 978-87-88732-56-8.

Skelhøj-kvarter og derfor afspærrede et stykke af vejen uden forinden at have drøftet sagen med vejens beboere – endsige orienteret dem om beslutningen. Beboerne fjernede de opsatte afspæringer, og da myndighederne derefter opstillede bomme,

blev de gravet op; og den grøft, myndighederne derpå afspærrede vejen med, kastede beboerne til. Striden havde sit højdepunkt i 1967-72 men synes først at være bragt til endelig afslutning i 1997 (s. 79-82). Også denne bog er underholdende skrevet og vel illustreret.

svensk turist, der i 1947 på et postkort til byrådet advarede mod at erstatte brostenene med asfalt og ødelægge idyllen. Der er også en herlig molbohistorie, om striden der opstod, da bystyret i 1967 omlagde Boeslumvej for at undgå gennemgående trafik i det nyanlagte

Gangstien 'Sofaen' i Ebeltoft fører gennem et område, hvor der, før det blev bebygget, lå en grusgrav, der mindede om en sofa i to etager – derfor velegnet til kælkebæne. Ebeltofts ungdom 'kælkede i Sofaen'.

BOGANMELDELSER

FIRE OMTALER AF VEJSTOF I FIRE LOKALHISTORISKE ÅRBØGER

Ved Nils Kr. Zeeberg

Lokalhistorie

Der har gennem tiden været mange både mindre og større vejhistoriske notitser og artikler i Danmarks mange lokalhistoriske udgivelser, ofte udsendt som Årbøger.

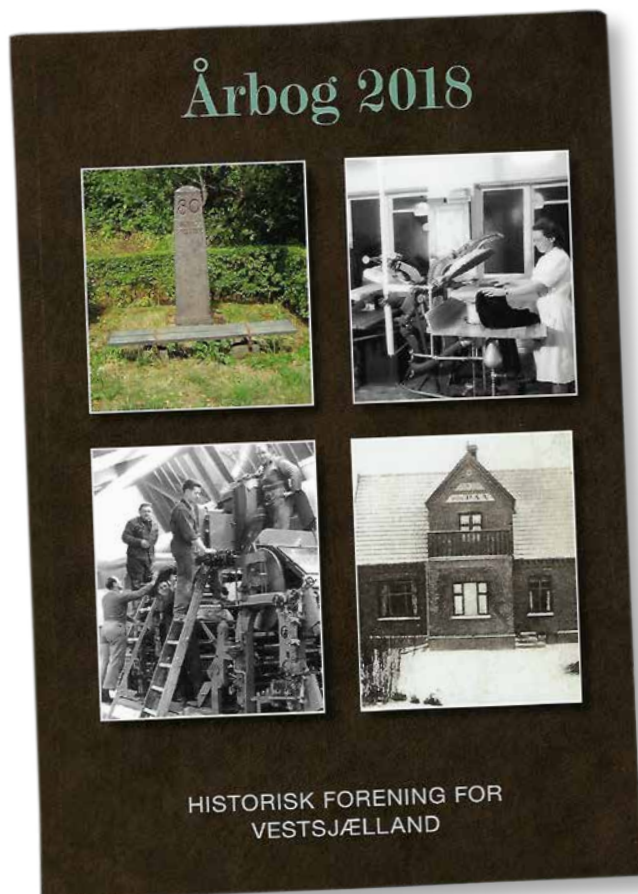
I 2018 finder vi fire små fine fremstillinger.

I **Historisk Forening for Vestsjælland, årg.105/2018**, der tidligere hed Fra Sorø Amt, finder vi Vibeke Meister Beltofts 21 sider Historiske vejsten af enhver art i Sorø Kommune – og broer og bomhuse ved hovedlandevejen. Vibeke Beltoft har i hele sit arbejdsliv været 'vej-nær', begyndte i en landmålevirksomhed i Holbæk, og sluttede af som sagsbehandler i Vestsjællands Amt. Vibeke Beltoft er aktiv i Sorø Bevaringsforening, og ydede en stor indsats i forbindelse

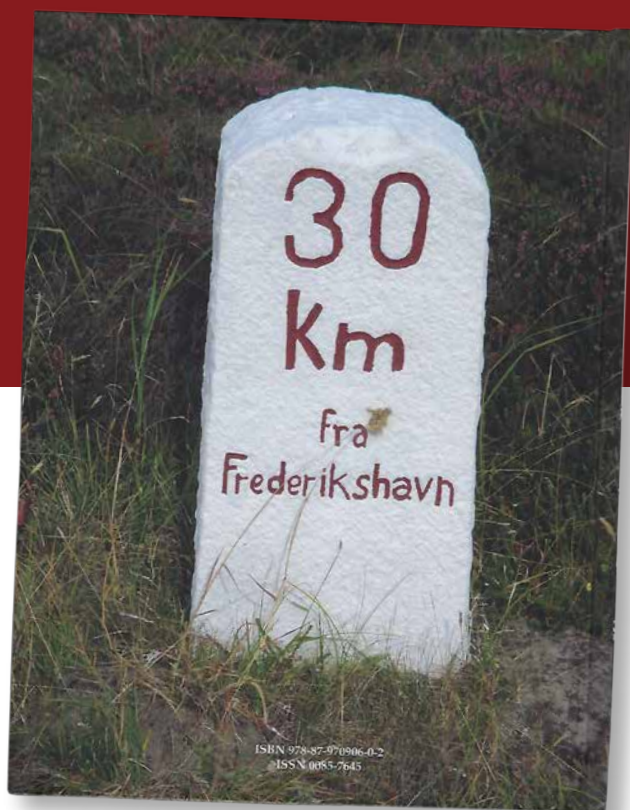
med opsætning af informationstavlen ved Krebshusaléen ved Sorø samt udarbejdelsen af den tilhørende informationsfolder (2017). Artiklen i den Vestsjællandske årbog kommer omkring mange oversete detaljer, begyndende helt tilbage i Valdemar Sejrs tid, og ellers oplistende dele af kongerækken: Margrete I, Christian II, Frederik II og Christian V, der fik folk som Ole Rømer og søkorttegneren Jens Sørensen sat i gang med at opmåle landet. Sørensens søkort var faktisk

det første kort, hvis kystkonturer lignede det Danmarkskort vi kender i dag. Vi får også opfrisket Frederik V's vejplaner, anlægget af landevejen mellem Ringsted og Slagelse, og opstillingen af milesten under Christian VII. En lille tilgivelig 'sjuskefejl' ved billedteksten til 'C VII 8 ¾ M'-stenen, betegnet som en keglestub er tilgivet, artiklen er nydeligt illustreret. Også Amsvejpælen, 'AMTS VP 1791 / RINGSTED', på vejen mellem Slaglille og Fjenneslev er kommet med, Ringsted amt var fra 1748 sammenlagt med Sorø amt, men vej-administrativt var det en selvstændig enhed frem til 1798. Bomhusene og deres mennesker får også en grundig omtale. Indførelsen af metersystemet i 1907/1912-1916 får en fyldig beskrivelse, og det samme gør diskussionen om opstilling af en nulpunkt-sten i Sorø.

I **Vendsyssel Årbog 2018** skriver Vivi Dybdahl og Jørgen Peder Clausager 16 sider om Vejhistorie – især om kilometer og kilometersten. Vivi Dybdahl er den dybt engagerede amatør-lokalhistoriker, hvor Jørgen Peder Clausager er fagmanden, cand.mag. med historie som hovedfag, og en karriere i arkiv- og museumsverdenen. Som i Sorø-fortællingen omtalt ovenfor oplistedes også i Vendsyssel-årbogen forhistorien, tilbage fra 1600-tallet, men det er indførelsen af metersystemet i Danmark, der er artiklens hovedemne. Her er oplysning om flere flyttede, og forsvundne, milesten,

Historisk Forening for Vestsjælland, årg. 105/2018. ISSN 2245-2354. ISBN 978-87-91311-12-3.

*Bagsiden af Vendsyssel
Årbog 2018.
ISSN 0085-7645.
ISBN 978-87-970906-0-2.*

overflødiggjort af de nye kilometersten. Kilometerstenene var en amtsopgave, og derfor varierer stenene også i udseende. Der redegøres for stenenes indkøb fra Sverige, men disse sten var ikke efter P.V. Jensen-Klints tegnninger. Artiklen redegør også for hvorfra kilometrerne af vejene i Hjørring Amt udgår. Og da Clausagers arbejdsliv også har ligget udenfor Vendsyssel, drages der en række paralleller til sten i det øvrige Danmark. Artiklen afrundes med en gennemgang af bevarede vejviser-, herreds- og amtsgrænsesten i Vendsyssel, og en opfordring til at passe på vore mile- og kilometersten, vejvisersten og herredsgrænsesten m.fl., – og henviser her til DVS's og Rudersdal Kommunes plejeplan fra 2013.

Sønderjysk Månedsskrift nr. 3 2018

(ISSN 0049-125X), udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, er et temahæfte om veje. I syv korte beskrivelser kommer vi omkring Hærvejen,

Markvejens Kulturhistorie i Sønderjylland, Kongevejen fra Haderslev til Jelling, Klosterruten i Sønderjylland, Drivejeren, Gendarmsstien – en grænsesti, og sluttelig Camino Haderslev Næs. Navnlig Markvejens Kulturhistorie, af Elsemarie Dam-Jensen, og Kongevejen fra Haderslev til Jelling, af Per Ole Schovsbo, skal fremhæves. Artiklen om Markvejene giver en indføring i den specielle betydning af ordet markvej i Slesvig, specielt fordi de nævnes i Vejforordningen for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten af 1842, og efter 1864 i det preussiske Kataster (matrikelvæsen) som 'Wasser, Wege und Gelände' blev matrikuleret som selvstændige matrikler som sognenes ejendom. Artiklen om Kongevejen er en god sammenskrivning af den kendte viden om denne jyske Kongevej fra Haderslev over Kolding til Jelling. De fem andre beskrivelser omfatter veje, der i nutiden markedsføres som rekreative oplevelser til fods eller på cykel, og der

findes beskrivelser til dem alle i små bøger, foldere eller på net-sider.

I **Historisk Samfund for Præstø Amt, Årbog 2018** (ISSN 0107-6868), skriver major Peter Bjørn Jensen og landinspektør Henrik Plenge Jensen om Hulveje og hovedfærdselsårer i det sydlige Sjælland fra oldtid til nu. Forfatterne er orienteringsløbere, og denne sport, i kombination med deres uddannelse og erhverv, har gjort, at de nok lægger mærke til mere end de fleste, når de er ude i terrænet. På marker, og navnlig i skove, har de to registreret adskillige vejspor, som de har indtegnet på et kort for området mellem Køge og Næstved/Vordingborg. Ved siden af 10 små kortudsnit vises på moderne skyggekort, hvor der har været noget: stier, veje og markskel mm. I det hele en fremstilling af nogle af de spor fra fortiden, som forfatterne har fundet, sammenskrevet med en beskrivelse af de senere veje, også de gennemgående Sekundærrute 151 og Sydmotorvejen E55/E47.

Dansk Vejhistorisk Selskab blev stiftet i 1982 med det formål at fremme interessen for den historiske udvikling af Danmarks veje og deres brug ud fra samfundsmæssige og tekniske synspunkter.

DVSs formål søges realiseret ved

- at samle og aktivere interesserede ved hjælp af arrangementer som foredrag, diskussioner, ekskursioner mv.
- at formulere og bidrage til løsning af vejhistoriske opgaver såvel lokalt som landsdækkende
- at samarbejde vedrørende vejhistoriske forhold med museer, institutioner og andre.

Som medlemmer kan optages enkeltpersoner, foreninger, firmaer, institutioner og andre sammenslutninger, der ønsker at støtte Selskabets formål.

Yderligere oplysninger om Dansk Vejhistorisk Selskab på nedenstående adresse.

Dansk Vejhistorisk Selskab
Carsten Niebuhrsgade 43, 5.
1577 København V..

Postgiro 169-1791

T 7244 3333

E dvs@vejhistorie.dk

www.vejhistorie.dk

Udgivelsen er støttet af **ASFALTINDUSTRIEN**